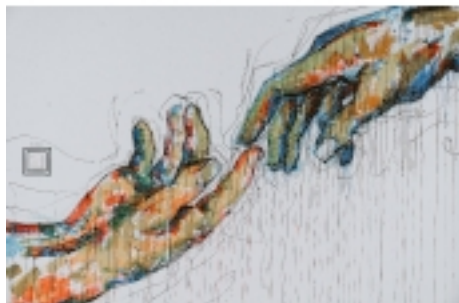

El sorprenent potencial d'una unió (per alguns) impensable

Publicat per [Janina Berzosa Poch](#) [1] el 28/05/2020 - 11:22 | Última modificació: 28/05/2020 - 11:53

3r o 4t d'ESO. Classe de biologia. La meua preferida (de fet, l'única) del ram de les assignatures de ciències. "Morfologia del cervell humà" era l'últim tema que podia entrar a l'examen. Recordo haver sortit de classe pensant, "espero que preguntin la part dels hemisferis del cervell, és tan fàcil que no em cal estudiar-ho". Davant de tota la resta de conceptes que calia comprendre i memoritzar, per mi no hi havia matisos. Havia de ser pragmàtica i simplificar: l'hemisferi esquerre, l'artístic i imaginatiu; l'hemisferi dret, el lògic i científic. I punt. A la pregunta "**tu ets de lletres o de ciències**" tampoc hi veia matisos. Que m'agradés la biologia no significava res, jo era de lletres fins al moll de l'os.

"[Las dos culturas](#) [2]" de C.P. Snow hi tenien res a veure? Segurament no, almenys directament. No vaig conèixer la teoria de Snow fins molts anys després. **Per mi, ciències i lletres eren dos camins paral·lels, avançant al seu propi ritme i sense punts de trobada possibles.** Per mi, sempre havia estat així, i no necessitava cap argument ni justificació al respecte. **I en el cas de la sanitat i la cultura, exactament el mateix.** Hauria estat força incongruent pensar res diferent...

Això no obstant, **ja fa vora dos anys que l'àmbit sanitari ha començat a estendre ponts amb un sector situat sota el gran paraigües que és la cultura: el sector museístic.** O va ser a la inversa? En tot cas, la qüestió no és barallar-se per qui va ser el primer en percebre el potencial de l'altre, sinó en seguir establint lligams i generalitzar els projectes de col·laboració entre ambdós sectors. Altres expressions de la cultura, com ara la música, són presents a l'àmbit sanitari des de ja fa força temps (n'és un bon exemple la utilització de pràctiques com el cant amb pacients que pateixen problemes de respiració). Per això, jo centraré aquest escrit en l'àmbit artístic i el museístic, àmbits pels quals el món de la salut està mostrant un interès cada cop més creixent.

Un dels grans punts d'inflexió va ser el curs "[Introducció a l'Arts in Health](#) [3]" que van organitzar el [MNAC](#) [3] i l'[Arts in Health International Foundation](#) [4] l'any 2018. És cert, com apuntava D'efak a l'article "[Arts i Salut: reptes i oportunitats](#) [5]", que aleshores ja feia anys que hi havia en funcionament algunes iniciatives (amb el [CCCB Programa Alzheimer](#) [6] i el programa [Estimul'Art](#) [7] com a referents) però la col·laboració entre ambdós sectors encara era molt incipient. A banda d'unir, al llarg de les seves cinc sessions, professionals de la salut i de la cultura, el curs celebrat al MNAC va oferir l'oportunitat de conèixer de primera mà experiències d'àmbit internacional.

Per què considero aquest curs com un important punt de partida? La resposta és ben fàcil: precisament **a partir d'aleshores han sorgit nous projectes de col·laboració, així com jornades i conferències sobre el paper de les arts i els museus en la salut i el benestar de les persones.** Casualitat? Jo no ho crec, tot i que el que pretenc amb aquestes línies no és ni molts menys generar un debat sobre això sinó presentar-vos algunes d'aquestes iniciatives, tant si han estat fruit directe d'aquest curs com si hi han tingut a veure factors que a mi se m'escapen. Així doncs, a continuació us faig cinc cèntims d'algunes d'elles, començant per les jornades i conferències i seguint pels projectes de col·laboració:

- **Museus, Salut i Benestar:** Aquesta va ser la temàtica tractada per [la XXXII Jornada de la Xarxa de Museus Locals](#) [8], celebrada el novembre de 2019 i de la qual podeu llegir-ne una crònica [en aquest post d'interacció](#) [9]. **L'objectiu de la jornada era el de “debatre i presentar diverses experiències rellevants que ja estan aprofundint en aquesta línia de treball” posant de manifest el rol dels museus en el foment de la salut i el benestar** i apostant per “la cooperació i la transversalitat a nivell professional i institucional”. Per aquest motiu, la jornada va consistir en la presentació d'experiències que ja s'estan duent a terme al nostre territori i d'altres més llunyanes: des de València i Madrid, fins a Yorkshire i Montreal.
- **Serveis educatius específics per a persones amb Alzheimer en l'àmbit cultural** [10]: Es tracta de la segona sessió de treball organitzada pel [CCCB Programa Alzheimer](#) [6] i el [Programa d'Arts Visuals de la Diputació de Barcelona \(ODA\)](#) [11], celebrada el març de 2020 i de la qual també se'n va parlar en un [post d'interacció](#) [12]. **El seu principal objectiu era el de promoure la incorporació d'una oferta educativa específica dirigida a les persones amb Alzheimer i altres demències senils mitjançant la presentació de bones pràctiques ja existents.** Alguns dels portaveus provenien del sector museístic i cultural, mentre que d'altres ho feien des de l'àmbit sanitari i de l'administració. Més enllà de qui va representar cada cas durant la sessió, però, el que és realment rellevant és que pràcticament tots ells, en major o menor mesura, comptaven amb la implicació d'ambdós sectors, el museístic (i en general el cultural) i el sanitari.
- **L'evidència del rol de les arts en la millora de la salut** [13]: Jornada organitzada per l'Institut Català de

la Salut (ICS) que es celebrarà properament amb l'**objectiu de presentar l'Estratègia d'Arts en Salut de la institució**, la qual vol es vol desplegar precisament en plena sintonia amb un informe publicat per l'OMS, al qual faré esment a continuació. A més, també es presentaran diversos projectes que avui dia fomenten la salut i el benestar a través de l'art, molts dels quals es basen en la col·laboració entre centres mèdics i equipaments culturals o museístics. Per últim, **la jornada servirà per transmetre un important missatge: "la incorporació de les arts dins de les polítiques i intervencions de salut no és un exercici senzill. Cal disposar d'un marc conceptual sòlid i desenvolupar un seguit de metodologies basades en l'evidència que garanteixin accions efectives, segures i enriquidores."**

- **Arts i salut, conveni de col·laboració entre l'Hospital Vall d'Hebron i el MNAC:** [14] **Projecte d'Arts in Health adreçat a dones d'origen cultural divers amb un trastorn per estrès posttraumàtic (TEPT), amb la intenció de poder-los oferir beneficis terapèutics a través dels valors de l'art.** En comptes d'anar a l'hospital, el grup de dones va realitzar 12 sessions a les sales del museu, acompanyades d'un equip del museu i d'un altre de l'hospital.
- **Programa de salut comunitària:** S'emmarca en la **Comissió Museus i Salut** [15] integrada per alguns assistents al curs "Introducció a l'Arts in Health", entre d'altres. Es tracta de tres projectes pilot que s'estan duent a terme al Museu de l'Empordà de i al CAP Josep Masdevall de Figueres; al Museu Arxiu Tomàs Balvey de Cardedeu i al CAP Can Borràs de Cardedeu; i al Museu d'Art de Cerdanyola i al CAP Canaletes Fontetes de Cerdanyola del Vallès. El programa es troba ara a la seva fase inicial, en la qual el museu i el CAP de cada municipi han començat a treballar conjuntament en la **creació d'una intervenció d'Arts in Health dirigida a una població específica, amb una mateixa malaltia, trastorn o mal hàbit.**
- **Activitat terapèutica grupal al Museu d'Art de Cerdanyola** [16]: projecte de col·laboració entre el museu i el Centre Mental d'Adults de Cerdanyola-Ripollet que es planteja **introduir l'art com a eina terapèutica a un grup reduït de persones afectades amb ansietat i agorafòbia.** Els objectius principals de la teràpia, que passa a tenir lloc a les sales del museu, són reduir l'ansietat dels participants, produir canvis en els seus estats anímics i connectar amb els propis recursos personals. Per tal d'aconseguir-ho s'utilitzen Estratègies de Pensament Visual ([VTS](#) [17]) i els recursos sensorials presents al museu, explotant, més enllà de la vista, sentits com l'olfacte i l'oïda.

Però, què són exactament els **projectes d'Arts in Health**? En què es diferencien de la **Prescripció Social**, per la qual l'àmbit sanitari també hi està apostant amb força? Arribats a aquest punt, cal que diferenciem una cosa de l'altra:

- **El Departament de Salut entén la prescripció social** [18] com "un mecanisme a través del qual un professional de la salut i un pacient identifiquen junts activitats de la comunitat per millorar la seva salut i el seu benestar. Es tracta d'**oferir alternatives a la medicalització dels malestars de la vida quotidiana a persones amb limitat benefici de la medicina tradicional** i que perceben manca de participació social o sentiment de solitud o estan en risc d'aïllament social".
- Pel que fa al moviment de **les Arts in Health** [19] (o Arts en Salut), l'Arts in Health International Foundation el defineix com "**un ventall molt ampli d'activitats que el sector artístic i l'entorn comunitari posen a disposició dels professionals de la salut a l'hora d'abordar una patologia concreta:** ja siguin com a intervencions en un pla terapèutic o en les seves activitats de prevenció i promoció de la salut d'una població." Els programes d'Arts in Health poden ser, per tant, de caràcter **preventiu** (col·lectius amb uns mateixos mals hàbits o conductes de risc, com ara una mala alimentació o consum de drogues), de caràcter **terapèutic** (pacients amb una mateixa patologia o trastorn diagnosticat), i també de caràcter **pal·liatiu** (pacients de malalties sense cura en fase terminal).

Ara bé, l'objectiu sens dubte compartit entre els casos presentats més amunt és el de **promoure salut i benestar, ja sigui a col·lectius específics o a individus amb problemes del dia a dia a causa dels quals la seva qualitat de vida es veu perjudicada.** I encara, un altre gran objectiu és el de **contribuir a aportar evidències científiques** respecte al paper positiu de les arts i la cultura en la salut i el benestar de les persones.

Després de l'arrencada a finals del 2018, considero que el **segon punt d'inflexió** va arribar un any després, al desembre de 2019, en motiu de la publicació de l'informe "[What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review](#) [20]" per part de l'**Organització Mundial de la Salut (OMS)**. Tal i com explica un post d'interacció, "aquest informe revisa al voltant de 900 publicacions generades al llarg de les dues primeres dècades del segle XX, a partir de les quals s'observa que **les arts poden ser especialment útils en**

l'àmbit de la prevenció i promoció de salut i en el de la gestió i tractament de malalties". En efecte, i d'acord amb els resultats extrets, és possible constatar que les arts (enteses en el seu sentit més ampli com arts escèniques, arts visuals, disseny i artesanía, literatura i arts digitals) poden constituir-se com a actius de salut per a la societat, generant un impacte positiu en l'estat físic i mental de les persones i, més concretament, en la promoció de salut, en la prevenció de la malaltia i en els tractaments terapèutics. És més, **"No només s'evidencia l'eficàcia de les intervencions artístiques sinó que aquestes també mostren un benefici econòmic.** Amb algunes d'elles es mostra una rendibilitat equivalent o major a les possibles intervencions sanitàries".

Tanmateix, no tot són bones notícies en aquest informe, que també lamenta la poca col·laboració entre països. Ara bé, iniciatives com l'[International Conference Cultural Heritage for Mental Health](#) [21], organitzada per la [Flemish interface centre for cultural heritage](#) [22](FARO) i que realitzarà la seva segona edició al desembre de 2020, desmenteixen la falta de diàleg i formació a escala internacional. A més, abans comentava que els assistents al curs "Introducció a l'Arts in Health" i a la jornada de la Xarxa de Museus Locals van poder conèixer projectes concrets que s'estan desenvolupant en indrets com el Regne Unit i el Canadà, dos dels països més avançats en matèria d'arts i salut. A hores d'ara, **moltes de les iniciatives sorgides a casa nostra es troben encara en fases força primigènies, però arribat el moment caldrà ser presents als actes de caire internacional,** per aprendre altres maneres de fer i per presentar i compartir les iniciatives catalanes, tal i com ja ha fet recentment el CCCB Programa Alzheimer amb el [Museu Interoceànic del Canal de Panamà](#) [23].

Oferta formativa específica:

Si ens centrem en la formació específica en matèria d'arts i salut, la que s'ha dut a terme fins ara a Catalunya ha estat fructífera i de qualitat, però **des d'aquí faig una crida per a la seva sistematització, esperant a les universitats i agents implicats a treballar per fer-ho possible en un futur proper.** Així doncs, m'adhereixo plenament a la voluntat de l'IAiHF de "construir aliances per a la creació d'una oferta formativa per als diferents nivells del sistema educatiu: grau, postgrau, de formació continuada i de capacitació professional".

És evident que estem parlant d'un **dobte perfil**, com en el cas de moltes de les professions d'altres sectors que naixeran en els propers anys, i l'oferta formativa catalana haurà de saber estar a l'alçada. Segons la meua opinió, la col·laboració entre l'àmbit sanitari i el cultural és indispensable i fonamental per tal de tirar endavant programes Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC). Diputació de Barcelona. Montalegre, 7. Pati Manning. 08001 Barcelona. Tel. 934 022 565

d'Arts in Health que comptin amb garanties des del punt de vista científic. De fet, per això des l'àmbit sanitari s'entén que la cultura, les arts i els museus són "actius de salut", ja que per tal de produir beneficis reals en la salut i el benestar de les persones, cal que siguin "activats" per part dels professionals sanitaris i que la comunicació i cooperació entre ambdós sectors sigui fluida i contínua. Però no només això; **els professionals de la cultura interessats en el rol que aquesta té en la salut han de poder adquirir una base sòlida de coneixements de caire científic i sanitari, de la mateixa manera que els experts en sanitat han de poder formar-se en relació a les polítiques, gestió i equipaments culturals.**

És cert que, des d'aquest curs acadèmic, el grau en Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra **ofereix una assignatura optativa que porta el nom "Humanitats i pràctica professional: Arts in Health, una oportunitat de desenvolupament professional"** i que és impartida per Guillem d'Efack, coordinador de l'estratègia d'arts en salut a l'Institut Català de la Salut. Si es segueix treballant en aquesta direcció, **aquesta podria ser, sens dubte, la primera llavor per avançar cap a la consolidació d'una oferta formativa en Arts in Health**, adreçada tant a estudiants i professionals de l'àmbit cultural com del sanitari.

Avaluació i indicadors:

De la mateixa manera que la voluntat de disposar d'una formació específica no és exclusivament meua sinó que s'ha fet notar en jornades i trobades recents, existeix una inquietud generalitzada pendent de resoldre respecte a la incorporació d'indicadors i protocols d'avaluació.

En alineació amb el [Pla de Museus 2030](#) [24], que té com una de les seves principals prioritats la "d'aprofundir i d'eixamplar la vocació social dels museus", **molts altres museus i equipaments culturals a banda dels ja esmentats creuen en la prescripció social, tenen una visió social, i treballen al servei de la comunitat**, per tal que aquesta se senti millor i tingui una bona qualitat de vida. Un bon exemple d'això és el programa "[Museu Obert](#) [25]" dels Museus de Sant Cugat. També n'hi ha molts d'altres, com és el cas del [Can Castells Centre d'Art](#) [26] o el [Centre de Documentació i Museu Tèxtil](#) [27] de Terrassa, que s'adrecen a grups més específics i compten amb el suport dels centres mèdics propers a l'hora de dissenyar accions d'Arts in Health.

Ara bé, malgrat haver fet esment, unes línies més amunt, a l'aportació d'evidències científiques com un dels grans objectius de les intervencions artístiques i culturals en l'àmbit de la salut, malauradament **són molts els equipaments mitjans i petits que disposen de recursos econòmics i humans insuficients a l'hora de desenvolupar indicadors i avaluacions** útils des d'aquest punt de vista. Avui dia, només les iniciatives liderades per grans institucions o per l'administració treballen en aquesta direcció. Per a això, **ha de ser l'administració pública, tant des de l'àrea de salut com des de la de cultura, qui assumeixi la responsabilitat d'elaborar i facilitar a tots els equipaments interessats indicadors i protocols de planificació, execució i avaluació, així com un sistema metodològic comú aprovat pels agents competents, la base del qual puguin utilitzar i adaptar a les particularitats de cada acció.**

De fet, **cal no oblidar que projectes com el Programa de Salut Comunitària** presentat anteriorment **ja han exposat la voluntat de compartir els seus indicadors i resultats**. D'altres, com "Art Gran" (impulsat des de l'[Agència de Salut Pública, Consorci Sanitari de Barcelona](#) [28], el Museu Picasso, el Recinte Modernista de Pau, el MACBA, el Caixa Fòrum, el MNAC i el CCCB), o els ja esmentats **CCCB Programa Alzheimer** i l'"**Arts i Salut**" del MNAC i la Vall d'Hebron, **comparteixen l'avaluació** [29] **del seu projecte o tenen la intenció de fer-ho tan bon punt la finalitzin**. Els hem d'agrair aquest gest i demanar que no deixin de fer-lo, perquè és així com les iniciatives emergents aprendran dels errors i agafaran els encerts com a font d'inspiració.

La demanda, la voluntat i l'entusiasme per part dels centres d'art i equipaments museístics és clara. **Crec que parlo en boca de molts si animo a no decaure en l'intent de sistematitzar la prescripció social a escala de país, així com en la generalització de programes d'Arts in Health creats en col·laboració entre els professionals dels museus i els de la sanitat, amb base científica, i acompanyats d'indicadors i avaluacions validades**. Potser aquest acabarà sent un dels molts passos que encara cal fer perquè la societat actual entengui la transversalitat de conceptes com ciència, cultura, sanitat i art. Conceptes que, si s'entrellacen amb destresa, poden arribar a produir resultats sorprenents i inesperats. Seria tan fàcil pels estudiants de secundària, aleshores, diferenciar entre els dos hemisferis del cervell sense deixar lloc als matisos?

[Inicieu sessió](#) [30] o [registreu-vos](#) [31] per a enviar comentaris

Etiquetes: equipaments culturals

Etiquetes: cultura i salut

Etiquetes: arts i creació

Etiquetes: públics de la cultura

- [32]

URL d'origen: <https://interaccio.diba.cat/blogs/2020/sorprenent-potencial-unio-impensable>

Enllaços:

[1] <https://interaccio.diba.cat/members/berzosapj>

[2] <https://cercles.diba.cat/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=45673>

[3] <https://www.museunacional.cat/ca/activitats/curs-dintroduccio-larts-health>

[4] <http://artsinhealthfoundation.org/web/>

[5] <https://blog.museunacional.cat/arts-i-salut-reptes-i-opportunitats/>

[6] <https://www.cccb.org/ca/el-ccb/programes-alzheimer/231797>

[7] <https://www.fundacioace.com/es/estimular.html>

[8] https://www.diba.cat/es/web/opc/jornades_museus

[9] <https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2019/museus-generadors-de-benestar>

[10] https://www.diba.cat/web/oda/pav_formacio

[11] https://www.diba.cat/es/web/oda/arts_visuals

[12] <https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2020/quant-records-guanyen-partida>

[13] <http://ics.gencat.cat/ca/actualitat/arts-en-salut/>

[14] <https://www.museunacional.cat/ca/article/nous-tractaments-traves-de-lart-conveni-entre-lhospital-vall-dhebron-i-el-museu-nacional>

[15] <https://cultura.gencat.cat/ca/temes/museus/dimensio-social/museus-i-salut/>

[16] <https://blog.museunacional.cat/cuidem-la-salut-mental-en-el-museu-dart-de-cerdanyola-taller-de-terapia-artistica/>

[17] <https://vtshome.org/>

[18] http://drogues.gencat.cat/ca/professionals/prevencio_de_trastorns_mentals/prsis/

[19] <http://artsinhealthfoundation.org/web/les-arts-en-la-salut-arts-in-health/>

[20] <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/what-is-the-evidence-on-the-role-of-the-arts-in-improving-health-and-well-being-a-scoping-review-2019>

[21] <https://faro.be/kalender/international-conference-cultural-heritage-mental-health-2-call-contributions>

[22] <https://faro.be/en/faro-flemish-interface-centre-cultural-heritage>

[23] <https://www.museodelcanal.com/>

[24] <https://cultura.gencat.cat/ca/departament/plans-i-programes/ambit-sectorial/museus-2030-pla-de-museus-de-catalunya/>

[25] <http://museu.santcugat.cat/14352/programes/>

[26] <http://www.cccasantboi.cat/2017/08/10/un-lac-que-estrena-itinerari-per-diferents-espais-de-la-ciutat/>

[27] <https://cdmt.cat/>

[28] <https://www.aspb.cat/>

[29] http://www.cccb.org/racs_gene/extra/alzheimer/avaluacio_vic.pdf

[30] <https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2019/patrimoni-marca-ciutat>

[31] <https://interaccio.diba.cat/form/alta-comunitat>

[32] <https://interaccio.diba.cat/node/8267>